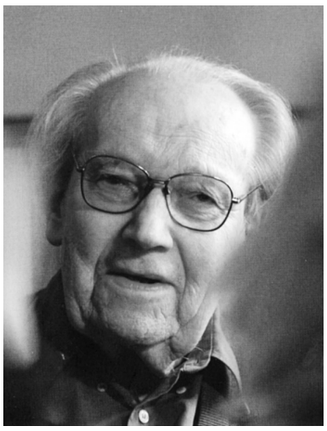
Epidemiologie 4-010 6.12.2010 11:02 Str. 210
proLékaře.cz | 9.11.2026

Prof. MUDr. Ctirad John, DrSc. – doyen českých a slovenských lékařských mikrobiologů a imunologů

Stalo se již tradicí, že zářijové semináře organizované Českou společností alergologie a klinické imunologie ČLS J. E. Purkyně a Českou imunologickou společností mají charakter zastavení s výhledem na trendy v imunologii a na její přibližování k praktické medicíně. Letos jsme měli vzácnou příležitost „zavzpomínat na budoucnost" s nestorem českých a slovenských imunologů a mikrobiologů, profesorem Ctiradem Johnem, který 15. 8. 2010 překročil devadesátý rok svého života. Na další cestu se vydal obdivuhodně duševně svěží a – i když se snaží být ve své fyzické aktivitě opatrnější – odhodlán aktivně se i nadále zúčastňovat akcí vědeckých, uměleckých i společenských.

Jistě nejsem dalek od pravdy, když řeknu, že mezi poválečnými generacemi českých a slovenských mikrobiologů, imunologů, alergologů a celé biomedicínské komunity je jen málo těch, kteří by se s prof. Johnem přímo či nepřímo nesetkali a které by více či méně nepoznamenal. Patří, jak výstižně napsal František Houdek ve svém zamyšlení u příležitosti jeho pětaosmdesátin „Šestašedesát let s medicínou" (MFD 2005), k osobnostem, které jsou „vlivné, aniž jsou denně v hledáčcích kamer, aniž šéfují stovkám podřízených, aniž shromáždili mimořádné majetky, poněvadž zosobňují určité hodnoty a principy, bez nichž by společnost chřadla".

Profesor Ctirad John se narodil 15. srpna 1920 v Číčenicích u Strakonic, studentská gymnaziální léta prožíval ve Vodňanech a v Prachaticích. V r. 1939 začal studovat na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze. „Vmiloval se", abych použil jeho výraz, do biologie. Zasloužil se o to jeho učitel, profesor Bělehrádek, jehož celostní, holistické pojetí principů života si s sebou nese dodnes, kdy se, jakoby nově, ozývá a sílí volání po „systémové biologii". Již v prvním semestru však přišel 17. listopad 1939 a vysoké školy byly zavřeny. Ctirad John nastoupil jako dělník v píseckém polesí, pracoval jako pomocník veterináře, absolvoval abiturientský kurz při Obchodní akademii, učil na učňovské škole v Písku. Zakládal písecké „Divadélko pro 100", kde se uplatnil jako dramaturg, režisér, ba i herec. Nechtěje se smířit s okupací, působil v odbojové skupině „Předvoj". Jeho zájem o biologii však nevyhasínal, ale prohluboval se. Přispíval do revue „Naše doba"; sám si cení např. příznivé reakce prof. Bělehrádka na svou recenzi jeho monografie „Člověk v číslech". Ve studiu medicíny mohl pokračovat až po válce, od června 1945. Během studia pracoval jako volontér ve Fyziologickém ústavu u prof. Laufbergera, na jehož přání redigoval jeho monografii „Vzruchová teorie". Po promoci v r. 1949 nastoupil do Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii vedeného prof. Františkem Patočkou. Jako vědecký aspirant se věnoval brucelóze; v roce 1957 obhájil kandidátskou dizertační práci „Patogenese a imunogenese brucelosy". Brucely ho přivedly k obecné problematice celulární imunity a byly, myslím si, katalyzátorem v metamorfóze mikrobiologa v imunologa. Venia docendi obdržel na základě habilitačního spisu „Studie o protilátkové tvorbě při infekci novorozených mláďat a při agamaglobulinemii" v roce 1959. V letech 1961–1962 získal v konkurzu půlroční stipendium francouzské vlády v Pasteurově ústavu v Paříži. Imprese „pasteurovské atmosféry" s Pierrem Grabarem, A. R. Prévotem, A. Bussardem, S. Avrameasem, z možnosti být při představení nového obecného modelu regulace tvorby bílkovin na genetické úrovni F. Jacobem a J. Monodem, ale také z kulturního prostředí tehdejší Paříže (Jean Paul Sartre, Roger Garaudy, Jean Hyppolit) byly hluboké a zůstaly trvalé. O titul doktora věd mu bylo povoleno ucházet se až v roce 1987, kdy předložil studii „Principy depotní imunizace". Profesorem lékařské mikrobiologie a imunologie byl však jmenován až v roce 1990. I když byl pověřen vedením katedry mikrobiologie FVL UK po odchodu profesora Patočky do důchodu již v šedesátých letech, oficiálním vedoucím tohoto pracoviště se stal až v roce 1981. Tuto funkci ukončil v roce 1987, ale ještě do svých 75 let se podílel na pedagogické i výzkumné činnosti ústavu jako samostatný vědecký pracovník v Laboratoři pro speciální lékařskou mikrobiologii a imunologii a pak v Oddělení obecné imunologie.

Profesor John vstoupil do imunologie v jejím „druhém zlatém věku", v šedesátých letech minulého století. První světový imunologický kongres se konal v roce 1971 ve Washingtonu, DC, USA. Na něm zazněla památná slova Gustava Nossala

Epidemiologie 4-010 6.12.2010 11:02 Str. 211
proLékaře.cz | 9.11.2026

„ imunologie se právě stává nezávislou a samostatnou vědeckou disciplínou“. G. Nossal se tehdy ale pozastavil nad tím, že pokroky v oblasti neinfekční imunologie až nežádoucím způsobem zastiňují oblast, v níž se imunologie formovala a v níž je její hlavní role – oblast mikrobiologie a infekčních chorob. Jeho výtka – „způsobila snad naše pýcha a nadšení z nemikrobiologických úspěchů imunologie, že nejsme v současné době dostatečně upřímní v podpoře přímých následovníků Pasteura, Kocha a Rouxe“ – však v žádném případě neplatila pro zakladatele československé imunologie, mezi něž patří i prof. John. I když se později snažil o to, aby se imunologie vymanila z tehdy limitujícího objetí mikrobiologie, také jako hlavní odborník ministerstva zdravotnictví pro specializační obor alergologie a klinické imunologie, vždy byl proti vytváření rigidních bariér mezi těmito dvěma disciplínami a přesvědčoval, že problematika antiinfekční imunity je stále živá. Ve své výzkumné práci vycházel z přesvědčení, že „základním problémem imunologické praxe je zajištění spolehlivé imunity pomocí vhodně připravené vakcíny“ a svou pozornost zaměřil na adjuvancia, látky zesilující imunizační účinek antigenů. Na památném pražském imunologickém sympoziu v r. 1959 přednesl referát o vlivu parenterálně aplikovaného oleje na tvorbu protilátek a pozdější práce jeho týmu vyústily v závěr, že „zásah adjuvancií do imunitních mechanismů nelze vyložit jen přímým účinkem na imunokompetentní buňky, ale že adjuvans navozuje speciální fyziologické podmínky, které se uplatňují v rozvoji imunity jako pomocný činitel“.

Profesor John patří mezi nejoblíbenější a nejrespektovanější vysokoškolské učitele. Je obtížné vyčíslit jeho pedagogické aktivity. Jsou především přímé. Jako člen komise expertů WHO a jako přednosta Ústavu pro lékařskou mikrobiologii a imunologii se podílel na vytváření kurikula imunologie na lékařských fakultách. Jako učitel s apelativně uchvacujícím projevem měl vždy na svých přednáškách plnou posluchárnu nedočkavých a vnímavých studentů. Jako předseda komisí pro obhajoby kandidátských, doktorských a doktorandských prací i jako oponent nesmírného množství nejrůznějších dizertací, žádostí o granty a závěrečných zpráv výzkumných úkolů vnášel do oponentních jednání, při odborné nesmlouvavosti, laskavost a empatii, kulturnost. Nezapomenutelná jsou jeho slova, že „dobrý učitel musí přesvědčit studenta o tom, že něco ví, nikoliv mu dokazovat, že nic neví“. Má úžasnou schopnost zpřístupňovat nové poznatky formou „sdělnou a nezašifrovanou“, svazovat jednotlivé rozličnosti, nacházet a upozorňovat na souvislosti, propojovat syrovou realitu nemocného s teoretickými poznatky oboru, a tak přesvědčit generace mediků, lékařů, přírodovědců o tom, že bez znalosti imunologie bude jejich profesní život ochuzen. K jeho nepřímému vzdělávacímu a výchovnému působení patří i jeho angažovanost v řadě akademických funkcí na Univerzitě Karlově, Akademii věd, Ministerstvu zdravotnictví ČR, v redakcích řady odborných časopisů a v neposlední řadě i v Učené společnosti České republiky a v České lékařské akademii. Uznání jeho přínosu pro českou a slovenskou mikrobiologii, imunologii, medicínu, ale i pro vědecké klima v naší společnosti se odráží v četných vyznamenáních prestižními medailemi akademických obcí a udělením čestného členství v řadě odborných a vědeckých společností.

Vážený a milý pane profesore, nesmazatelně jste poznamenal imunologii a mikrobiologii v Česku i na Slovensku. Už několik generací oceňuje Vaši nezištnou, upřímnou, laskavou a moudrou pomoc při hledání cest nejen ve výzkumu, ale i v lékařské praxi. Před dvaceti pěti lety, na IV. kongresu československých imunologů v Nitře, jste zakončil svůj referát „Československá imunologie: historie, současnost a výhledy do budoucna“ slovy: „Domnívám se, že jedno je charakteristické pro naši imunologii – oddanost všech nás oboru. Kdyby československému imunologovi bylo zabráněno pracovat v imunologii, bude pracovat – v imunologii“. Chtěl bych Vás ujistit, že na platnosti těchto slov i dnes máte mimořádnou zásluhu právě Vy. A za to Vám patří náš dík.

Jindřich Lokaj
Ústav klinické imunologie
a alergologie LF MU, Brno